

čím groteskním a absurdním a nepochybně by takovou navždy zůstala, pokud by jen existovala pruská armáda. Jak bylo možné, že partyzán, jenž v 17. století poklesl na úroveň picara a v 18. století patřil k lehkým oddílům, se na přelomu let 1812–1813 na okamžik objevil jako heroická postava, aby se pak v naší epoše, o více než sto let později, stal dokonce klíčovou postavou světového dění?

Odpověď vyplývá z faktu, že neregulérnost partyzána zůstává zavislá na smyslu a obsahu toho, co je konkrétně regulérní. Po rozkladu, charakterizujícím Německo v 17. století, se v 18. století ustavila regulérnost kabinečních válek. Ta dala válce tak pevné meze, že mohla být pojímána jako hra, již se neregulérně účastnily i lehké pohyblivé oddíly a nepřítel se jakožto čistě konvenční nepřítel stal protivníkem ve válečné hře. Španělská gerilová válka se rozpoutala poté, co Napoleon na podzim 1808 porazil regulérní španělskou armádu. V tom spočíval rozdíl oproti Prusku v letech 1806–1807, které po porážce své regulérní armády ihned uzavřelo potupný mír. Španělský partyzán obnovil vážnost války, a to v boji proti Napoleonovi, tedy na defenzivní straně starých evropských kontinentálních států, jejichž stará regulérnost, jež se stala pouhou konvencí a hrou, nebyla už schopna čelit nové, revolučně nabitě regulérnosti napoleonské. Nepřítel se tak znovu stal skutečným nepřitelem, válka znovu skutečnou válkou. Partyzán, jenž brání národní půdu proti cizímu dobyvateli, se stal hrdinou, který skutečně bojoval proti skutečnému nepříteli. To byla zajiště velká událost, která přivedla Clausewitze k jeho teorii a *nauce o válce*. Když pak o sto let později teorie války vytvořená profesionálním revolucionářem, jakým byl Lenin, slepě zničila veškerá tradiční omezení války, stala se válka válkou absolutní a partyzán se stal nositelem absolutního nepřítelství namířeného proti absolutnímu nepříteli.

### Od skutečného nepřítel k nepříteli absolutnímu

V teorii války jde vždy o rozlišování nepřítelství, které dává válce její smysl a charakter. Každý pokus o regulování nebo omezení války si musí být vědom toho, že primárním pojmem – ve vztahu k pojmu války – je pojem nepřítelství a že vlastnímu rozlišení

různých druhů války předchází rozlišení různých druhů nepřítelství. Jinak jsou veškeré snahy o regulování nebo omezení války pouhou hrou, která nezamezí výbuchům skutečného nepřítelství. Po napoleonských válkách byla neregulérní válka z obecného vědomí evropských theologů, filosofů a právníků vytěsněna. Skutečně také existovali přátelé míru, kteří v odstranění a zavržení konvenční války haagským Řádem pozemní války spatřovali konec války vůbec; a existovali právníci, kteří každé účení o spravdivé válce pokládali za něco *eo ipso* spravdivého, protože už svatý Tomáš Akvinský přece učil něčemu podobnému. Nikdo netušil, co znamená rozpoutání neregulérní války. Nikdo nepomyslel na to, jaký dopad bude mít vítězství civilisty nad vojákem, až občan jednoho dne oblekne uniformu, zatímco partyzán ji svlékne, aby dál bojoval bez uniformy.

Teprve tento nedostatek konkrétního myšlení dovršil ničivé dílo profesionálních revolucionářů. Bylo to velké neštěstí, neboť oněmi mezemi kladenými válce se evropskému lidstvu zdálo něco jedinečného: vzdalo se kriminalizování válečného protivníka, nepřítelství bylo tedy relativizováno, absolutní nepřítelství bylo odmítnuto. Je skutečně něčím jedinečným, ba až neuvěřitelně humánním příměří lidí k tomu, že upustí od diskriminování a hanobení svých nepřítel.

Zdá se ale, že právě to partyzán znovu zpochybňuje. K jeho kritickým přece patří krajně intenzivní politická angažovanost. Když Che Guevara říká: „Partyzán je jezuita války“, má na mysli jeho bezvýhradně politické nasazení. Životopis každého slavného partyzána, počínaje *Empechinadem*, to také potvrzuje. Ten, kdo byl připraven o všechna práva, hledá své právo v nepřítelství. V něm právě nalézá smysl své věci i smysl práva, když se zřítí budova ochrany a poslušnosti, kterou dosud obýval, když se potrhá normativní předtvo legality, od něhož mohl dosud očekávat právo a právní ochranu. Potom přestává konvenční hra. Tento zánik právní ochrany nemusí nicméně ještě vést k partyzánství. Michael Kohlhaas<sup>56</sup>, z něhož cit

<sup>56</sup> Michael Kohlhaas, novela Heinricha von Kleista. — Pozn. překl.

pro právo učinit zbojníka a vraha, nebyl partyzán, protože nebyl politický a bojoval výlučně za vlastní porušené soukromé právo, a nikoli proti cizímu dobytí, nikoli za revoluční věc. V takových případech je neregulérnost nepolitická a stává se neregulérností ryze kriminální, protože ztrácí pozitivní souvislost s někde existující regulérností. Tím se partyzán liší od – šlechtěného nebo nešlechtěného – náčelníka loupežníků.

Když jsme se zabývali souvislostí se světovou politikou (výše str. 73), zdůraznili jsme, že *zainteresovaný třetí* plní důležitou funkci, když vytváří vztah k tomu, co je regulérní a co neregulérnost partyzána právě potřebuje, aby zůstala ve středu politična. Zákład politična nespočívá v pouhém nepřítelství, nýbrž v rozlišování přítele a nepřitele a předpokládá obojí, přítele a nepřitele. Ať už onen mocný třetí, zainteresovaný na partyzánovi, myslí a jedná jakkoli egoisticky, stojí svým zájmem politicky na straně partyzána. Projevuje se to jako politické přátelství a je to druhem politického uznání, i když nedochází k veřejnému a výslovnému uznání jako strany vedoucí válku nebo jako vlády. *Empedoclo* byl jako politická veličina uznán svým národem, regulérní armádou a anglickou světovou mocí. Nebyl to *Michael Kohlhaas* ani *Schinderhannes*,<sup>57</sup> jejichž zainteresováním třetím byly bandy přechovávající. Salanova politická situace naproti tomu nabyla zoufale tragické podoby, protože vnitropoliticky, ve své vlastní se Salan stal nelegálním a venku, ve světové politice, nejenže nenalezl žádného zainteresovaného třetího, ale naopak narazil na kompaktní nepřátelskou frontu antikolonialismu. Partyzán má tedy skutečného, ale nikoli absolutního nepřitele. Vyplyvá to z jeho politického charakteru. Jiná mez nepřítelství vyplývá z telurického charakteru partyzána. Brání kus země, ke kterému má autochtonní vztah. Jeho základní pozice zůstává defenzivní, navzdory vystupňované pohyblivosti jeho taktiky. Chová se právě tak, jak to před církevním soudem jasně vyjádřila Jana z Arku. Nebyla partyzánkou a regulérně bojovala proti Angličanům. Když jí

<sup>57</sup> *Schinderhannes*, slavný loupežník a vůdce německé tlupy, popravený v Mohuči v roce 1803. – Pozn. překl.

církevní soudce položili otázku – záhadnou theologickou otázku – „zda Bůh nenávidí Angličany, odvětila: „Jestli Bůh miluje nebo nenávidí Angličany, to nevím; vím jenom, že musí být vyhnáni z Francie.“ Tuto odpověď by byl dal každý normální partyzán připravovaný bránit národní půdu. Taková principiální defenzíva znamená i principiální omezení nepřítelství. Skutečný nepřítel není prohlášen za nepřitele absolutního ani za posledního nepřitele lidstva vůbec.<sup>58</sup>

Lenin přesunul pojmové těžiště z války na politiku, to znamená na rozlišování přítele a nepřitele. Bylo to smysluplné a po Clausewitzovi logické rozvedení myšlenky o válce jako o pokračování politiky. Jenže Lenin jako profesionální revolucionář světové občanské války zašel ještě dál a ze skutečného nepřitele učinil nepřitele absolutního. Clausewitz o absolutní válce mluvil, ale vždy ještě předpokládal regulérnost existující státnosti. Nedokázal si ještě vůbec představit stát jako nástroj jedné strany ani jednu stranu, která přikazuje státu. Když byla strana usavena jako absolutní, stal se absolutním i partyzán a byl povýšen na nositele absolutního nepřítelství. Není dnes těžké prohlédnout myšlenkový trik, který vedl k této proměně pojmu nepřitele. Naopak je dnes mnohem nesnadnější vyvrátit jiný druh absolutního pojímání nepřitele, protože se zdá, že je imanentní existující skutečnosti nukleární éry.

Technicko-industriální rozvoj totiž pozvedl zbraně člověka na úroveň pravých vyhlazovacích prostředků. Vznikl tak zneklidňující nepoměr mezi ochranou a poslušností: jedna polovina lidí se stává

<sup>58</sup> „Takové války (které se vždy vydávají za definitivně poslední války lidstva) jsou nutně válkami zvlášť intenzivními a nelidskými, protože tím, že překračují hranice politična, musí nepřitele současně degradovat v morálních i jiných kategoriích a učinit z něho lidskou stivňu, která musí být nejen odrážena, ale definitivně zničena, která tedy už není jen nepřitelem, jenž musí být vykážán do svých hranic. Na možnosti takových válek se však obzvlášť zřetelně ukazuje, že válka dnes ještě existuje jako reálná možnost, což má zásadní význam pro rozlišení přítele a nepřitele a pro poznání politična“ (*Pojem politična*, přeložil O. Vochoň, Praha – Brno 2007, str. 37).

rukojímí vládců druhé poloviny vyzbrojených vyhlazovacími atomovými prostředky. Takové absolutní ničivé prostředky si vyžadují absolutního nepřítel, nemají-li být absolutně lidské. Nejsou to totiž tyto ničivé prostředky, které ničí, nýbrž lidé ničí tímto prostředky jiné lidi. Anglický filosof Thomas Hobbes posílil a naprosto přesně formuloval podstatu tohoto procesu už v 17. století (*De homine*, IX, 3), i když tehdy (1659) byly zbraně ještě poměrně neškodné. Hobbes říká: „Člověk je jiným lidem, jimiž se cítí ohrožen, o to nebezpečnější než každé zvíře, oč jsou zbraně člověka nebezpečnější než takzvané přirozené zbraně zvířete, například: zuby, spáry, rohy nebo jed.“ A německý filosof Hegel k tomu dodává: „Zbraně jsou vlastní podstatou bojovníků.“

V konkrétním jazyce to znamená: suprakonvenční zbraň předpokládá suprakonvenčního člověka. Nepředpokládá jej ale jen jako postulat vzdálenější budoucnosti; spíše jej podsouává jako skutečnost, která již existuje. Poslední nebezpečí tedy nespočívá ani v existenci vyhlazovacích prostředků a v promyšlené zlovolnosti lidí. Spočívá v nevyhnutelnosti morálního nátlaku. Lidé, kteří používají proti jiným lidem těchto prostředků, se cítí nuceni tyto druhé lidi, tj. své oběti a objekty, zničit také morálně. Musí druhou stranu prohlásit jako celek za zločinnou a nelidskou, za totální ne-hodnotu. Jinak se totiž stávají zločinci a netvory sami. Logika hodnoty a ne-hodnoty plně rozvíjí svou zničující důslednost a vynucuje si stále nové, stále hlubší diskriminace, kriminalizace a degradace, až po zničení veškerého života nehodného toho, aby byl žit.

Ve světě, v němž se partneri, dříve než se fyzicky zničí, takto navzájem strážejí do propasti totální degradace, musí vzniknout nové druhy absolutního nepřátelství. Toto nepřátelství se stane tak strašlivým, že už snad nebude ani dovoleno mluvit o nepříteli nebo o nepřátelství a obojí bude dokonce náležitě předem odsouzeno a zavrženo, než bude moci začít vyhlazovací dílo. Zničení se pak stane zcela abstraktním a zcela absolutním. Nebude už vůbec zaměřeno proti určitému nepříteli, nýbrž bude již sloužit jen údačně objektivnímu prosazení vyšších hodnot, za něž žádá cena, jak známo, není příliš vysoká. Teprve popření skutečného nepřátelství uvolňuje cestu pro zničující dílo nepřátelství absolutního.

V roce 1914 se evropské národy a vlády vrhly jako omámené bez skutečného nepřátelství do první světové války. Skutečné nepřátelství vzniklo teprve z války samé, která začala jako konvenční mezistátní válka evropského mezinárodního práva a skončila jako světová občanská válka revolučního třídního nepřátelství. Kdo zabránil tomu, aby analogickým, ale ještě nekonečně vystupňovaným způsobem nevznikly neočekávané nové druhy nepřátelství, jejichž uplatňování vyvolá neočekávané formy nového partyzánsství?

Teoretikové nemohou dělat nic jiného než bít nad pojmy a pojmenovávat věci jejich jménem. Teorie partyzána ústí v pojem politična, v otázku po skutečném nepříteli a po novém *nomos* země.